

نشست خبری پنجمین همایش ملی هنر انقلاب اسلامی ایران پنجشنبه با حضور محمدحسین ساعی رئیس همایش، امیدعلی مسعودی دبیر همایش و مرتضی صدیقی‌فرد عضو شورای علمی همایش در دانشگاه بین‌المللی سوره برگزار شد. در این نشست محمدحسین ساعی با بیان این‌که پس از انقلاب با

هنر انقلاب نیازمند

کار پژوهشی بیشتر است

تحولات جدی در حوزه رسانه و هنر مواجه بودیم، گفت؛ کافی‌است بررسی کنیم که ما پیش از انقلاب چند نقاش خاتم داشتیم و حالا چه تعداد داریم. وراى هنر این پیشرفت شامل حال رسانه نیز بوده است زیرا ما الان نزدیک به ۱۰۰۰ رسانه مکتوب در سراسر کشور داریم که موضوع خوشحال‌کننده‌ای است.

امیدعلی مسعودی، رئیس دانشکده فرهنگ و ارتباطات دانشگاه بین‌المللی سوره و دبیر همایش ملی هنر انقلاب نیز گفت: ما در کشور مطبوعات و روزنامه‌نگاری را خارج از دانشگاه هنر می‌بینیم؛ چیزی که در اروپا معمولاً این شکلی نیست و ما روزنامه‌نگاری را در این همایش جزو هنر قلمداد کردیم.

فراز و فرودهای تاریخ‌نگاری دفاع مقدس

اهالی قلم و رسانه می‌گویند حمایت و پشتیبانی از نویسندگان دفاع مقدس نسبت به دهه‌های قبل کمتر شده است!

نگاه به جنگ و به تعبیر درست‌تر دفاع مقدس و ابعاد مختلف آن در زمینه‌های مختلف سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و مذهبی در سال‌های اخیر بیش از پیش مورد توجه محققان قرار گرفته است. از سویی دیگر و به‌طور مشخص از دهه ۷۰ به بعد، آثار گوناگونی در قالب خاطره‌نویسی، سرگذشت‌نویسی، ادبیات دفاع مقدس، تاریخ شفاهی و انواع دیگر در زمینه جنگ با دفاع مقدس، حوزه مقاومت و... چاپ و منتشر شده است. حال پس از گذشت بیش از سه دهه از پایان جنگ، نگاهی از سر تأمل و بازاندیشی و از زاویه نگاه اهالی قلم و رسانه، به تاریخ‌نگاری جنگ انداخته‌ایم.

محمد ناصری
گروه فرهنگ و هنر

محمد ناصری، «نویسنده و مدیر ارشد فرهنگی»

خلق رمان و قصه، فرآیندی حرفه‌ای و زمان‌بر است

محمد ناصری که در زمینه تاریخ‌نگاری دفاع‌مقدس با «جام‌جم» گفت‌وگو کرده است، قصه و رمان را بخش فاخر ادبیات جنگ و دفاع مقدس دانسته و می‌گوید:

«ماهیت رمان به‌گونه‌ای است که با یک فاصله‌ای از زمان وقوع حادثه یا رخداد - که اینجاموضوع صحبت‌مان جنگ است - خودش را نشان می‌دهد. البته نه‌این‌که ما در زمان جنگ هیچ رمانی نداشته باشیم؛ به‌طور مثال از نویسندگانی ماننداحمد محمود،رمان «زمین سوخته» را داریم که از زمان‌های مطرح و خوب محسوب می‌شود. یارمان دیگری که توسط قاسمعلی فراست باعنوان «نخل‌های بی‌سر» منتشر شده و رمان جنگ محسوب می‌شود، از این جمله است. باید توجه داشته باشیم که رمان جنگ، عمدتا بعد از پایان جنگ‌ها و با فاصله زمانی لازم نوشته و منتشر می‌شود. امری که وقوع آن مستلزم وجود عوامل متعددی است که به برخی از نقاط قوت و ضعف آن اشاره می‌کنم. بعد از پایان جنگ برخی از نهادهای فرهنگی تلاش کردند که شرایط و مقدماتی را در این زمینه فراهم کنند؛ مقدمات و شرایطی که بخشی از آن عبارت از هزینه‌های مادی و مالی این کار بود، زیرا نگارش رمان، کار زمان‌بری است و نیازمند حوصله و آرامشی است که باید وجود داشته باشد تا این کار به ثمر بنشیند.

شرط لازم، شرط کافی

«در دهه ۷۰ نهادهای فرهنگی به شایستگی به موضوع جنگ پرداختند و با چنین اقدامی عناوین خوبی از زمان‌های دفاع مقدس تولید و منتشر شد. البته باید توجه داشته باشیم که شرط لازم برای نگارش رمان‌های دفاع مقدس می‌تواند تأمین نیازهای مالی نویسندگان باشد اما این به‌تنهایی شرط کافی نیست. شرط کافی آن است که بتوانیم و بپذیریم که می‌شود روایت‌های گوناگونی با نگاه‌های متنوع از -جنگ ارائه کرد که از نگاه من در این زمینه در کشور دچار مشکل بوده‌ایم.»

«مشکل اصلی هم این بوده که یک روایت رسمی از جنگ را که عمدتا مورد نظر نهادهای رسمی است، مبنای کارها قرار داده‌ایم. به‌گونه‌ای که اگر نگاه دیگری که به این موضوع متفاوت نظر دارد مطرح شده باشد، آن را بر نناقص‌ایم و اگر احیاناً این نگاه به نوعی در تناقض با آن نگاه رسمی بوده که اصلا به آن مجال طرح و بالیدن ندادهایم. البته من این موضوع را نه از منظر نویسنده - که نویسندگان شاخص و

صاحب اثر این حوزه باید در این باره اظهارنظر کنند - بلکه از دیدگاه فردی که به‌لحاظ مدیریت فرهنگی تجارب زیسته‌ای دارد و فضای فرهنگی این حوزه را می‌شناسد عرض می‌کنم و اعتقاد دارم که چنین نگاهی آفانی را در برداشته است.»

روایت‌های مختلف در باره جنگ را به رسمیت بشناسیم

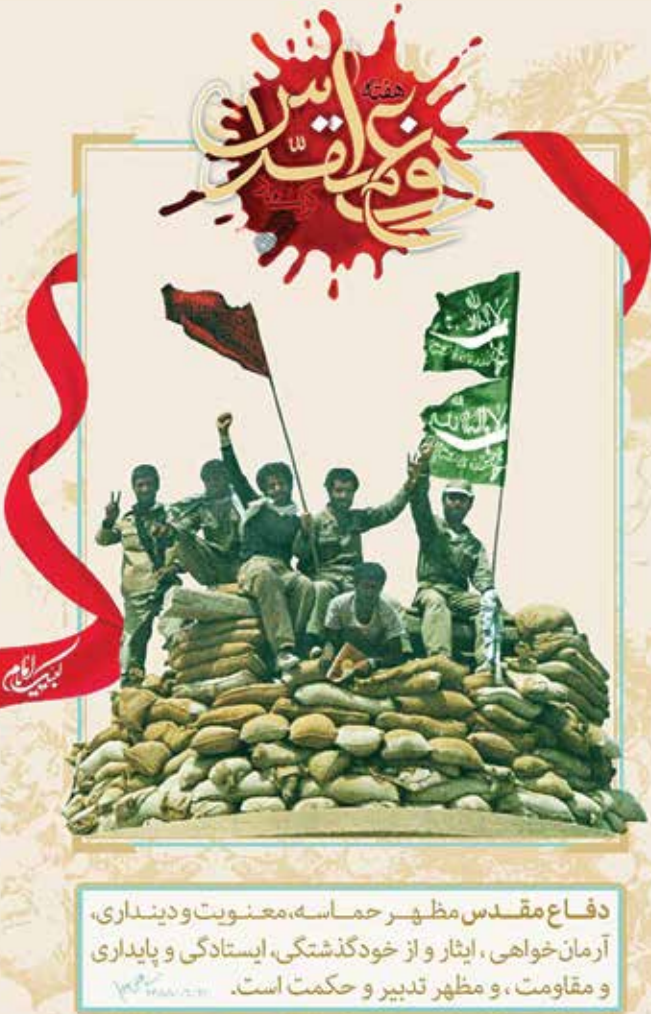
اگر نگاهی اجمالی به گذشته داشته باشیم و سه دهه گذشته از سال ۱۳۷۰ تاکنون را با هم مقایسه کنیم، شاهد افتی چشمگیر در حوزه ادبیات فاخر جنگ خواهیم بود. بدین‌صورت که اوضاع دهه ۷۰ بهتر از دهه ۸۰ و دهه ۸۰ بهتر از دهه ۹۰ و به همین شکل دهه ۹۰ بهتر از شرایطی بوده که در حال حاضر داریم.

البته از منظر مدیریت فرهنگی این اتفاق دلیلی دارد که مختصرا به آن اشاره می‌کنم. یکی این‌که نوشتن رمان جنگ مستلزم حمایت‌های همه‌جانبه از نویسنده جنگ است. ما نباید بپذیریم که وقتی نویسنده‌ای قرار است از جنگ بنویسد، یک‌سری چالش‌های درونی - برای مواجهه با جنگی که از آن فاصله گرفته‌ایم - برایش مطرح می‌شود که در نتیجه ما باید برای تفاوت نگاه نویسنده‌های مختلفی که صادقانه برای جنگ می‌نویسند، رسمیت قائل شویم و به آن احترام بگذاریم. زیرا نویسنده‌ای که سه دهه بعد از جنگ درباره چنین رخدادی می‌نویسد با نویسنده‌ای که در زمان جنگ درباره آن حادثه نوشته است، نگاه متفاوتی خواهند داشت که باید به آن احترام گذاشت و شکل صادقانه و حرفه‌ای آن را پذیرفت.»

قصه و رمان بخش فاخر ادبیات جنگ است

«در پایان می‌خواهم بگویم که اگر بتوانیم از نویسندگان صادق جنگ حمایت کنیم تا تمرکز لازم برای خلق آثار خلاقانه و فاخر را داشته باشند، شاهد بروز و ظهور اندیشه‌های مؤثری در این زمینه خواهیم بود اما به نظر می‌رسد ما بیشتر از این که به ادبیات واقعی جنگ که عبارت از قصه و رمان هست بپردازیم، عمدتا در سطح تاریخ‌نگاری جنگ کار کرده‌ایم و البته فکر می‌کنم که موفق هم بوده‌ایم.»

«در حقیقت نهادهای مهم و متنوع فرهنگی ما بیشتر به مستندسازی، نوشتن خاطرات و تاریخ‌شاهی فرماندهان جنگ و تاریخ آن پرداخته‌اند که این‌ها نمی‌تواند تأثیری را که قصه و رمان جنگ دارد، با خود به همراه داشته باشد و به‌گمانم حالا که قصد تأمل و تفکری در این زمینه یعنی تاریخ‌نگاری جنگ داریم، خوب است که این واقعیت‌ها مورد توجه و دقت بیشتری قرار گیرد،»

فتاح غلامی، «روزنامه‌نگار و فعال رسانه‌ای»

مقدس انگاری، آسیبی جدی در تاریخ‌نگاری جنگ

فتاح غلامی در مقاله خود که با عنوان «تاریخ‌نگاری جنگ و چالش‌های پیش‌رو» نگاشته، به برخی آسیب‌های ناشی از نگاه مبتنی بر ایدئولوژی و نگاه ارزشی به جنگ پرداخته و چنین نوشته است:

«.... در تاریخ‌نگاری جنگ با نوعی ایدئولوژی و نگاه ارزشی برای مشروعیت‌بخشی به این پدیده مواجه هستیم. بی‌تردید دوران دفاع مقدس مقطعی بسیار حساس در انقلاب اسلامی است و بسیاری از حوادث و تحولات آن با توجه به این‌که خاطراتی از رشادت، پایداری، دلیری، صبوری، توکل، ایمان و... مردم ایران را زنده می‌کند، جنبه ارزشی و اعتقادی دارد. همچنین بسیاری از نویسندگان جنگ که واقعیت‌های مربوط به دوران دفاع مقدس را از نزدیک لمس کرده‌اند، نگاهی کاملا ارزشی و اعتقادی به جنگ دارند. به همین دلیل نگارش کتاب پیرامون دفاع مقدس با داشتن چنین روحیاتی امری طبیعی است اما متأسفانه بعضا شاهد مقدس‌انگاری در عرصه تألیف این‌گونه کتاب‌ها هستیم که استمرار آن می‌تواند باعث ضربه‌زدن به عرصه تاریخ‌نگاری جنگ باشد. تبعاً در شرایط کنونی با توجه به گذشت سال‌ها از واقعه و شکل‌گرفتن نسل جدیدی که تصورات مبهمی از دوران دفاع مقدس دارند، بیان وقایع و حوادثی که صرافیر جنبه‌های معنوی تأکید دارند، برای نسل جدید امری دشوار به‌نظر می‌رسد. چون اساسا نسل جدید با توجه به گسترش عرصه فناوری اطلاع‌رسانی به‌صورت روزانه در معرض داده‌های مختلف از طریق اینترنت و سایر رسانه‌های دیداری و شنیداری قرار می‌گیرد و با توجه به حساس بودن مسأله دفاع مقدس، بسیاری تحلیل‌ها و تفسیرهای موافقین و مخالفین، در مسیر بازتعریف مجدد از دوران جنگ تحمیلی هستند. بنابراین مخاطبان که صرافیه خواندن آثار با تأکید بر جنبه‌های معنوی و اعتقادی عادت داشتند، در مواجهه با سؤالات و ابهاماتی که بعد از این بروز خواهد کرد، دچار تناقضات فراوانی خواهند شد که می‌تواند به عنوان یک آسیب در حوزه تاریخ‌نگاری جنگ مطرح شود و نباید از نظر متولیان امر پنهان بماند و مورد غفلت قرار گیرد.»

محمد محمودی نورآبادی، «نویسنده حوزه ادبیات انقلاب اسلامی و دفاع مقدس»

در شرایط آزمون و خطا خوش درخشیدیم

آثار در دهه‌های ۷۰ و ۸۰ صورت می‌گرفت، افت پیدا کرده و کمتر شده است. شاید ذکر خاطره‌ای که از زنده یاد امیرحسین فردی برایم به یادگار مانده است، بتواند گویای این ادعا باشد. در سال‌هایی که جشنواره شهید حبیب غنی‌پور برگزار می‌شد و کتاب «رنج» من هم در سال ۱۳۹۲ از سوی آن جشنواره برگزیده شد، روزی زنده‌یاد فردی که مدیریت مرکز آفرینش‌های ادبی حوزه هنری را بر عهده داشت، با من تماس گرفت و بخشی از کتابم را خواند و در مورد آن صحبت کردیم؛ کاری که شاید از جایزه‌ای که گرفته بودم، برایم ارزشمندتر بود. حالا باید پرسید کجایند آن مرد بی‌با دعا؟! اکنون اگر اثری از من و امثال من برگزیده می‌شود، شاهد هستیم عکس‌های یادگاری و خبرهایی که از مراسم رونمایی کتاب‌ها با حضور مدیران منتشر و منعکس می‌شود، از گفت‌وگو با نویسنده و یا یک احوالپرسی ساده بیشتر و مرسوم‌تر است. مراقب باشیم که نویسندگان این حوزه هرچند انگیزه و توان حرفه‌ای داشته باشند، بدون حمایت نهادهای مسئول قادر به انجام کارهای بزرگ و فاخر نخواهند بود،»

شد بتوانم آثار قابل قبولی در این زمینه منتشر کنم. «نکته‌ای که توجه به آن ضروری است این است که نسل گذشته اعتقاد چندانی نداشت و انگیزه‌ای هم در وجود خود نمی‌دید که بخواهد بیاید و در مورد انقلاب و دفاع مقدس و بعدها در مورد مقاومت و مدافعان حرم بنویسد. لذا بنده و امثال ما مانند بسیاری از امور دیگر در نوشتن و تألیف دست به آزمون و خطا زدیم که به‌طور طبیعی می‌تواند ضعف‌ها و اشکالاتی هم داشته باشد اما اگر نبود آن آزمون و خطاها، چه‌بسا که این همه آثار خوبی که در زمینه جنگ و دفاع مقدس خلق شده، وجود نمی‌داشت.»

حمایت نهادها و مدیران فرهنگی کم شده است

«سوی آثار ارزشمندی که تولید شده و باید آن را عمدتا به حساب نویسندگان این حوزه گذاشت، موضوعی که می‌خواهم به عنوان یک گلابه و یا اشکال در این زمینه از آن یاد کنم، کم‌رنگ شدن حمایت نهادهای مسئول از نویسندگان این حوزه است که به‌وضوح نسبت به حمایت، پشتیبانی و تشویقی که نسبت به خلق این

اما محمد محمودی نورآبادی نگاه متفاوتی به تاریخ‌نگاری جنگ دارد. او با تأکید بر این‌که هر اتفاقی را باید در ظرف زمانی خودش تحلیل و ارزیابی کنیم می‌گوید:

«با وقوع انقلاب اسلامی و با فاصله‌ای اندک از پیروزی انقلاب، ایران ناخواسته درگیر جنگ و تجاوزی گسترده از سوی رژیم بعث عراق شد که چاره‌ای جز دفاع و ایستادگی در مقابل متجاوز نداشت؛ دفاعی که همه آحاد کشور و هرکس با هر شرایط و امکانی که داشت، تلاش کرد در مقابل این تجاوز بایستد.

در این میان بعد از پایان جنگ من و عده زیادی از کسانی که توفیق درک این حساسه را پیدا کرده بودیم، متوجه شدیم که باید خاطرات جنگ و به‌تعبیر مرسوم دفاع مقدس ثبت و ماندگار شود. در این میان من که از همان دوران ابتدایی تحصیل سر سوزن ذوقی داشتم، تصمیم گرفتم خاطرات زیسته خود را مکتوب کنم و خداوند متعال و استمداد از روح یاران شهیدمان، باعث

قاب

روستایی از دل تاریخ

روستای هدف گردشگری «ریاب» در خراسان رضوی، بخش مرکزی شهرستان گناباد و در سه کیلومتری جنوب غربی این شهر واقع شده و با مشهد ۲۷۵ کیلومتر فاصله دارد. این روستا که از قدیمی‌ترین روستاهای کاھگلی کشور محسوب می‌شود، دارای ۱۰۰۰ سال تاریخ مکتوب بوده و پیشینه آن به قرون اولیه اسلامی برمی‌گردد. ریاب دارای مجموعه‌ای از خانه‌های قدیمی بادگیردار، حوشخانه، قلعه، حمام، مسجد و آب‌انبار با معماری بسیار زیباست. معماری خانه‌های گلی، قدمت بافت تاریخی روستا و نزدیکی به قنات قصبه گناباد که ثبت جهانی شده، این روستا را به یکی از روستاهای هدف گردشگری در ایران تبدیل کرده است. این روستا در سال ۱۳۸۷ هجری شمسی در زمره آثار ملی کشور به ثبت رسیده است.

یاد

علیرضا ذکاوتی قراگزلو درگذشت

علیرضا ذکاوتی قراگزلو، نویسنده، ادیب و پژوهشگر نامدار در ۸۲ سالگی در زادگاهش همدان درگذشت. ذکاوتی از محققان برجسته در حوزه ادبیات و عرفان ایرانی - اسلامی بود و در این زمینه کتاب‌ها و مقالات فراوانی نوشت.

حدود ۴۰ کتاب تألیفی و ترجمه این استاد از جمله تشیع و تصوف، العصر الجاهلی (تاریخ ادبی عرب)، آیین رهروی (بازنویسی فرآئند السلوک)، بدیع الزمان همدانی و مقامات نویسی، ترجمه تلبیس ابلیس ابن جوزی، تحریر و تلخیص محبوب القلوب فراهی، جنبش نقطویه، عرفانیات، ابحاث عشره (تصحیح)، سیر تاریخی نقد ملاصدرا، قرآنیات، بازشناسی و نقد تصوف و... در کارنامه علمی و ادبی او ثبت شده است. ذکاوتی در ادب فارسی و عربی، عرفان اسلامی، عقاید و مذاهب و تاریخ اجتماعی ایران بعد از اسلام، مطالعات پیوسته و گسترده داشت و در هر دوره‌اش ادبیات ابداعی و ادبیات تحقیقی و نیز ترجمه از عربی به فارسی، آثار متعددی پدید آورد. او که جزو هیأت مؤلفان دایرةالمعارف تشیع بود، با بنیاد دایرةالمعارف اسلامی و مرکز نشر دانشگاهی نیز برای ویرایش کتاب و مقالات همکاری مستمر داشت.

نگاره

افتتاح نمایشگاه عکس‌های مجید فروغی

نمایشگاه عکس‌ها، دست‌نوشته‌ها و اسناد تصویری زنده‌یاد مجید فروغی به‌مناسبت سالگرد درگذشت او، با حضور معاون هنری وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و جمعی از چهره‌های فرهنگ و هنر و علاقه‌مندان، پنجشنبه در

گالری تابستان خانه هنرمندان ایران افتتاح شد. نادره رضایی در حاشیه بازدید از نمایشگاه عکس‌ها، دست‌نوشته‌ها و اسناد تصویری زنده‌یاد مجید فروغی، گفت: آقای فروغی در اداره هنرهای تجسمی و حوزه معاونت هنری وزارت فرهنگ، سال‌ها فعالیت کرد و امسال به‌مناسبت سالگرد فقدان او، گرد هم جمع شدیم تا با برگزاری رویدادی فرهنگی که دغدغه‌ها، نوع زیست و فکر این شخصیت را به شکل پررنگ‌تری نمایان می‌کند، یادش را گرامی بداریم. مجید فروغی، در کنار فعالیت‌های پژوهشی و رسانه‌ای متعدد، مدیریت روابط عمومی معاونت امور هنری وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، مدیریت روابط عمومی جشنواره‌های ملی و بین‌المللی عرصه فرهنگ و هنر و مدیریت روابط عمومی دفتر هنرهای تجسمی را به عهده داشت.